

T.C.
TİCARET BAKANLIĞI
ESNAF, SANATKÂRLAR VE KOPERATİFÇİLİK
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2019 YILI
AYÇİÇEĞİ RAPORU

NİSAN 2020

İçindekiler Tablosu

GİRİŞ.....	3
1- DÜNYADA YAĞLI TOHURLU BİTKİLER VE BİTKİSEL YAĞLARA BAKIŞ	6
2 - ÜRETİM	8
2.1 - DÜNYA ÜRETİMİ.....	8
2.2 - TÜRKİYE ÜRETİMİ.....	11
3- TİCARET.....	14
3.1 - DÜNYA AYÇİÇEĞİ TİCARETİ.....	14
3.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TİCARETİ.....	18
4 - TÜKETİM.....	21
4.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ	21
4.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ	22
5- FİYATLAR	23
5.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ FİYATLARI.....	23
5.2-TÜRKİYE FİYATLARI.....	26
5.2.1 - ALIM FİYATLARI	26
5.2.2 - BORSA FİYATLARI	29
5.2.3- İTHAL AYÇİÇEĞİ MALİYETLERİ	29
6- AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI	30
6.1- TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI.....	30
6.1.1- ALAN BAZLI DESTEKLER	30
6.1.2- HAVZA BAZLI DESTEKLER (FARK ÖDEMELERİ).....	30
6.1.3- TARİFE KONTENJANI ve GÖZETİM UYGULAMALARI	32
6.1.4 -DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI	34
6.1.5- DFİF KREDİLERİ.....	34
6.1.6- DİĞER DESTEKLER	34
7- SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	35

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye’de yağlı tohumlar, bitkisel yağ ve mamulleri sektörünün, son yirmi- yirmi beş yıl içerisinde büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Küresel yağlı tohumlar ve bitkisel yağ pazarının geçen yıllar içerisinde yüksek bir büyüme eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Doğu Asya’da da yağlı tohumlar ve bitkisel yağ talebinin artması küresel üretiminin de yükselmesini sağlamıştır. Bununla birlikte son yıllarda biyoyakıt talebinin artması da yağlı tohum üretimi olumlu etkilemiştir. Sektörde, arz kanadında uluslararası şirketlerin yerel pazarlara erişimi ile birlikte rekabette güçlenmektedir.

Talep açısından bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin artan gıda taleplerinin yanında biodizel talebi de öne çıkmaktadır. Bu durum, yağlı tohum üretiminin gıda ve yakıt ihtiyacına yönelik olarak paylaşılması anlamına gelmektedir. Ancak son yıllarda giderek artan ve az gelişmiş ülkelerde büyük sorunlar yaratabilecek olan küresel gıda ihtiyacı göz önüne alındığında, yağlı tohum üretiminin yakıt amacıyla kullanılmasının tarım sektörünü olumsuz etkileyeceği dile getirilmektedir.

Yağlı tohumların gıda amaçlı kullanımında, yağ üretimi ön plana çıkmaktadır. Yağ üretiminin yanı sıra bu bitkilerden bazıları un ve diğer gıda maddelerine katkı olarak da kullanılabilir. Bu ürünlerin işlenmesi sonucunda ortaya çıkan atıklar da yem hammaddesi veya katkısı olarak değerlendirilmektedir.

Yağlı tohumlar ve bitkisel yağ fiyatlarının artan gıda ve enerji talebi doğrultusunda yükselmeye devam edeceği düşünülmektedir. Küresel yağlı tohumlar ve bitkisel yağ üretimi ve işlenmesi pazarındaki en büyük üreticiler soya yağında ABD, Brezilya, Arjantin, Çin; palm yağında Çin, Endonezya ve Malezya; kolza tohumunda AB ve Kanada’dır. Ayçiçeği yağı tüm dünya ülkelerinde farklı coğrafyalarda yetiştirilmekte olup dünyada hiçbir üretici ülke, küresel üretimin % 15’inin üzerinde üretim gerçekleştirememektedir. Dünyada ve Türkiye’de pazar değeri her geçen gün artan bu ürünler; yağ üretiminin yanı sıra un, yem, biodizel gibi endüstrilerde de hammadde veya katkı maddesi olarak da kullanılmaktadır.

Dünyada yağlı tohumlu bitkiler denildiğinde akla soya fasulyesi, yerfıstığı, ayçiçeği, kanola (kolza), mısır, zeytin, susam, palmye tohumu, yağ keteni, aspir, hindistan cevizi ve hintyağı bitkileri gelmektedir. Dünya genelindeki üretim miktarlarına bakıldığında en yoğun üretilen yağlı tohumların soya fasulyesi, kanola, pamuk tohumu, yer fıstığı, ayçiçeği ve palm çekirdeği olduğu görülmektedir. Bugün bitkisel yağ ve mamulleri sektörü incelendiğinde sorunların küresel, bölgesel, ulusal ve yerel olarak farklılık gösterdiği ancak bütünde birbirleri ile etkileşim içerisinde oldukları görülmektedir.

Ülkemizde tarımı yapılan yağlı tohumlar grubuna giren ürünleri ayçiçeği, çığit, soya, yerfıstığı, haşhaş, susam, kolza ve aspir olarak sıralayabiliriz. Bu ürünler içerisinde sadece pamuk tohumu (çığit) yağ bitkisi olmayıp, ülke bitkisel yağ sanayinde önemli katkı sağlaması bakımından bu gruptandır. yer almaktadır.

Ülkemizde bitkisel yağ tüketimi de son zamanlarda dünyadaki gelişmelere paralel olarak artış göstermekte ve bu alanda bitkisel yağ üretimine hammadde teşkil edecek yağlı tohumlu bitkilerin üretim alanlarını yaygınlaştırabilmek için çalışmalar da yapılmaktadır.

Dünyada en önemli yağ bitkilerinden biri olan ayçiçeği ülkemizde de en fazla ekim alanına ve üretime sahip yağ bitkisidir. Türkiye’de bitkisel ham yağ üretiminin %50’si ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Halkın genelde bitkisel yağ olarak ayçiçeği yağını tercihi ve özellikle Trakya Bölgesinde ekim nöbetinde temel bitki oluşu (Buğday-Ayçiçeği), geniş adaptasyon kabiliyetine sahip ve mekanizasyona çok uygun olması vb. nedenler ayçiçeğini, ülkemiz açısından en önemli yağ bitkisi haline getirmektedir.

Geleneksel bir yağ bitkimiz olan ayçiçeği, Türkiye’de yağlı tohum denilince akla ilk gelen yağlı tohumdur. Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, ülkemizde çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Hemen her bölgemizde yetişebilen ve tanelerinde yüksek oranda ve kaliteli yağ içeren ayçiçeği, ülkemizde yağ bitkileri ekim alanında pamuktan sonra ikinci sırayı almaktadır. 2019 yılında yağlık ayçiçeği üretilen illerin üretim alanları ve miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Yağlık Ayçiçeği Üretim Alanları ve Miktarları (2019)

İL	Alan (Dekar)	Miktar (Ton)
Tekirdağ	1.365.350	342.299
Konya	721.495	298.674
Edirne	950.498	249.569
Kırklareli	740.511	210.930
Adana	844.022	264.852
Çorum	307.440	78.307
Çanakkale	182.350	54.249
Tokat	162.301	52.163
İstanbul	166.390	37.851
Samsun	167.056	46.487
Eskişehir	126.459	45.677
Balıkesir	182.703	41.077
Amasya	137.300	39.841
Aksaray	60.437	20.642
Bursa	96.497	28.276
Karaman	66.460	22.125
Osmaniye	63.947	20.153
Afyonkarahisar	48.070	14.185
Ankara	41.517	10.625
Şanlıurfa	69.281	13.767
Sakarya	25.719	6.669
Mersin	34.558	10.131
İzmir	22.470	6.012
Kırşehir	22.523	4.893
Ağrı	26.891	4.266
Kırıkkale	7.962	1.974

Bolu	11.947	2.987
Bilecik	23.074	3.973
Muş	8.138	1.692
Kahramanmaraş	12.971	2.901
Yozgat	10.399	1.507
Diyarbakır	8.041	1.399
Kütahya	8.598	1.560
Kocaeli	5.248	1.385
Bitlis	1.941	437
Gaziantep	3.824	1.296
Uşak	3.798	501
Hatay	3.466	827
Antalya	2.756	694
Yalova	2.656	409
Bartın	2.372	249
Adıyaman	1.291	233
Erzurum	524	168
Nevşehir	618	147
Burdur	338	74
Aydın	336	132
Çankırı	1.493	209
Niğde	1.203	180
Manisa	665	131
Denizli	1.195	358
Zonguldak	274	50
Sivas	632	141
Erzincan	77	15
Iğdır	60	8
Isparta	27	3
Diğer	1.665	640
TOPLAM	6.759.834	1.950.000

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tabloya göre en yüksek üretim Tekirdağ, Konya, Edirne, Adana, Kırklareli ve Çorum'da gerçekleşmiştir. Bu sayılan illerdeki üretim, toplam üretimin yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır.

Ayçiçeği, tohumunda içerdiği yüksek orandaki (% 22-50) yağ miktarı nedeniyle bitkisel ham yağ üretimi bakımından önemli bir yağ bitkisidir. Ayçiçeği yağı beslenme değeri en yüksek olan yağlardan biridir. Dünya bitkisel ham yağ üretiminin % 11'i ayçiçeğinden karşılanmaktadır.

Ayçiçeği yağı, yemeklik kalitesi yönünden tercih edilen bitkisel yağlar arasında ilk sırayı almaktadır. Dolayısıyla birçok ülkede de, tarımı ekonomik düzeyde yapılmaktadır. Ayçiçeği, yetişeceği toprak tipi yönünden çok seçici olmamasına rağmen organik maddece zengin, derin ve su tutma kapasitesi iyi topraklarda yüksek verim potansiyeline sahiptir. Kumsal topraklardan ağır yapıdaki killi topraklara kadar her türlü iyi drenaj sağlanmış toprakta tarımı yapılabilir. Ayçiçeği sağlıklı beslenme açısından da önemli bir bitkidir.

Ayçiçeği yağı, içerdiği doymamış yağ asitleri oranının yüksek (% 69) olması nedeniyle de beslenme değeri en yüksek olan bitkisel yağlardan birisidir. % 40-45 oranında elde edilen küspesi, % 30-40 oranında protein içermekte olup, değerli bir yem olarak hayvan beslenmesinde de kullanılmaktadır. Ayçiçeği yağ, sabun ve boya sanayinde değerlendirilmekte, sapları da yakacak olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ayçiçeği çerezlik olarak da tüketilmekte olup, dünya ayçiçeği üretiminin % 2,6'sı çerezlik olarak tüketilmektedir. Türkiye'de ise ayçiçeği üretiminin % 12'si çerezlik olarak tüketilmektedir.

Dünyada ayçiçeği yağını en çok kullanan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye'de ayçiçeği yağı tüketimi yıllık ortalama 1 milyon tonu aşmaktadır. Ancak ülke mahsulünden ayçiçeği yağı ise ihtiyacı karşılayamamaktadır. Ortaya çıkan bu açık ithalat ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle ayçiçeği, ülkemizin önemli ithal kalemlerinden biri olup, Türkiye, Avrupa Birliği'nden sonra en büyük ithalatçı ülke konumundadır.

Ülkemizde kurulu yağlı tohum kırma ve bitkisel yağ rafinasyon kapasitesinin kullanılması amacıyla Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ayçiçeği ithalatına izin verilmesiyle birlikte ayçiçek yağı ihracatımız son yıllarda önemli oranda artmıştır.

Ülkemizin yağ bitkileri üretiminde ilk sıralarda yer alan ayçiçeği, başta Trakya-Marmara, Ege ve Karadeniz Bölgeleri olmak üzere birçok yerde yetişebilmektedir. Karadeniz ve Trakya-Marmara Bölgeleri dışında sırasıyla Çukurova-Akdeniz, Ege Bölgesi ve daha çok çerezlik olarak da İç Anadolu Bölgesinde ayçiçeği ekimi yapılmaktadır. Buna karşın ayçiçeğinde ve diğer yağ bitkilerindeki yetersiz üretim nedeniyle de, yıldan yıla bitkisel yağ açığımız artış göstermektedir. Ülkemizin hemen her bölgesinde kuru veya sulu şartlarda yetişebilen ayçiçeğinin adaptasyon alanları da oldukça geniş olmasına rağmen ekim alanlarımız ortalama 6.750.000 dekar düzeyinde seyretmektedir. Bu rapordaki bilgilerin elde edilmesinde yararlanılan kaynakların farklı olmasından dolayı verilerde kısmen farklılıklar göstermektedir.

1- DÜNYADA YAĞLI TOHURLU BİTKİLER VE BİTKİSEL YAĞLARA BAKIŞ

2015/16-2019/20 dönemine ait dünya yağlı tohum üretimini gösteren aşağıdaki tabloda, soya yağlı tohumunun, pamuk, ayçiçeği, kolza, yerfıstığı gibi diğer yağlı tohumlu bitkilerin toplam üretiminden daha fazla miktarda üretildiği görülmektedir. Dünya yağlı tohum üretiminde ayçiçeğinin payı yaklaşık %10 civarındadır.

Tablo 2: Dünya Yağlı Tohumlar Üretimi (Milyon Ton)

	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020*
Hindistancevizi	5.32	5.51	5.94	5.98	5.81
Pamuk Tohumu	35.76	39.09	45.15	43.41	44.75
Palm Tohumu	16.00	17.43	18.80	19.51	19.51
Yerfıstığı Tohumu	41.25	45.07	46.78	46.76	44.45

Kolza Tohumu	68.74	69.49	75.02	72.41	68.24
Soya Tohumu	316.21	349.01	342.09	358.65	338.08
Ayçiçeği Tohumu	40.71	48.23	47.85	50.55	55.25
TOPLAM	523.99	573.83	581.62	597.27	577.07

Kaynak: USDA * Nisan 2020

2019 yılında Dünya genelinde 577 milyon ton civarında gerçekleşen yağlı tohum üretiminde 338 milyon ton ile yaklaşık % 59 paya sahip soya fasulyesi, % 10 paya sahip ayçiçeği de dahil olmak üzere tüm yağlı tohumların içinde lokomotif pozisyonundadır. Böylece, soya fasulyesinde ortaya çıkan gelişmeler diğer tüm yağlı tohum ve türevleri piyasalarını da etkilemektedir.

2015/16-2019/20 dönemine ait dünya bitkisel yağ üretimini gösteren aşağıdaki Tablo 3'te görüldüğü gibi toplam bitkisel ham yağ üretimi her yıl artmaktadır. Dünya bitkisel yağ üretiminin yaklaşık % 36'sını palm yağı, %10'unu ise ayçiçeği yağı oluşturmaktadır.

Tablo 3: Dünya Bitkisel Ham Yağ Üretimi (Milyon Ton)

	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020*
Hindistancevizi Yağı	3.34	3.41	3.67	3.77	3.65
Pamuk Tohumu Yağı	4.25	4.37	5.09	5.06	5.19
Zeytin Yağı	3.13	2.61	3.27	3.25	3.18
Palm Yağı	58.92	65.34	70.61	73.94	72.99
Palm Çekirdeği Yağı	7.02	7.65	8.28	8.58	8.57
Fıstık Yağı	5.43	5.71	5.91	5.86	6.06
Kolza Tohumu Yağı	27.34	27.55	28.06	27.92	27.16
Soya Yağı	51.58	53.85	55.13	55.71	56.66
Ayçiçeği Yağı	15.40	18.19	18.53	19.41	20.95
TOPLAM	176.39	188.68	198.54	203.50	204.42

Kaynak : USDA * Nisan 2020

Dünya yağlı tohum üretiminde, Tablo 4' te görüldüğü üzere ilk sırada yer alan ABD'yi sırasıyla; Brezilya, Arjantin, Çin ve Hindistan takip etmekte olup, söz konusu beş ülkenin dünya üretimindeki payı yaklaşık % 69 seviyelerindedir.

Tablo 4: Dünya Yağlı Tohum Üretimi (Milyon Ton)

ÜLKELER	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
ABD	115,89	126,94	131,48	130,72
BREZİLYA	99,02	117,59	125,81	121,94
ARJANTİN	63,10	60,16	42,52	61,00
ÇİN	55,66	55,09	59,60	59,95
HİNDİSTAN	29,37	37,05	35,41	35,55
DİĞER	162,94	176,99	186,80	188,13
TOPLAM	523,99	573,83	581,62	597,27

Kaynak: USDA, *2020 Nisan

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) ortaklaşa hazırladığı bir raporda, küresel yağlı tohumlar üreticisi olan; Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay'ın 2010-12 yıllarında ortalama % 35 olan üretim payının, 2022'de % 38'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. ABD'nin ise küresel yağlı tohum üretiminin % 21'ini karşılayarak lider üretici pozisyonunu devam ettireceği öngörülmektedir.

Tablo 5'te Dünya bitkisel yağ üretiminde ilk sırayı Endonezya'nın aldığı, onu sırasıyla; Çin, Malezya, AB, ABD, Brezilya ve Arjantin'in izlediği görülmektedir.

Tablo 5: Dünya Bitkisel Yağ Üretimi (Milyon Ton)

ÜLKELER	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020*
ENDONEZYA	36.68	41.10	45.08	47.25	48.37
ÇİN	25.78	26.76	27.77	26.43	26.39
MALEZYA	19.85	21.13	22.02	23.24	21.29
AB	18.42	18.07	19.04	19.15	18.26
ABD	11.21	11.43	12.11	12.20	12.40
ARJANTİN	9.72	9.87	8.78	9.47	9.62
BREZİLYA	8.46	8.73	9.60	9.47	9.87
DİĞER	46.28	51.60	54.14	56.29	58.22
TOPLAM	176.39	188.68	198.54	203.50	204.42

Kaynak: USDA, * 2020 Nisan

2 - ÜRETİM

2.1 - DÜNYA ÜRETİMİ

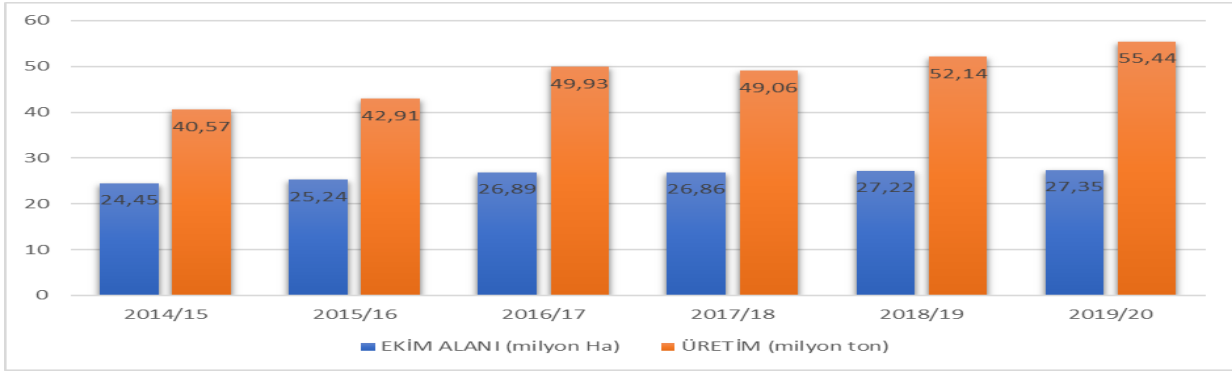
Dünya ayçiçeği tohumu ekim alanı, üretim ve verim durumunu gösteren Tablo 6'daki Oil World kaynaklı verilere göre, 2012/13 sezonunda ekim alanı 25,47 milyon hektar olmuş,

verim düşüşlerinden de kaynaklı olarak üretim 35,7 milyon tona gerilemiştir. 2013/14 sezonunda ise üretimin artarak 43,4 milyon ton'a ekim alanı 25,71 milyon hektar, verimin ise 1,69 ton/ha ulaşmıştır. 2014/15 sezonunda üretim azalarak 41,33 milyon ton'a ekim alanı 24,7 milyon hektar, verim ise 1,67 ton/ha olmuştur. 2015/16 sezonunda ise üretimi artarak 42,4 milyon ton, ekim alanı 25,1 milyon hektar, verimi ise 1,68 ton/ha olmuştur. 2016/17 yılına gelindiğinde üretim miktarı artarak 47,4 milyon tona ulaşmış olup ekim alanı 26,6 milyon hektar ve verim ise 1,78 ton/ha olmuştur. 2017/18 sezonunda ekim alanı 26,86 milyon hektar, üretim 49,06 milyon ton verim ise 1,83 ton/ha olmuştur. 2018/19 da ekim alanı, verim ve üretimde bir miktar artış yaşandığı görülmektedir. 2019/20 sezonunda ise ekim alanının 27,35 milyon/ha, üretimin 55,44 milyon ton ve verimin 2,03 ton/ha olarak kayda geçtiği görülmektedir.

Tablo 6: Dünya Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

YILLAR	EKİM ALANI (Milyon Ha)	ÜRETİM (Milyon Ton)	VERİM (Ton/Ha)
2004/05	21,44	26,11	1,22
2005/06	23,21	30,57	1,32
2006/07	24,41	30,40	1,24
2007/08	23,54	29,32	1,25
2008/09	24,72	34,70	1,40
2009/10	24,25	33,27	1,36
2010/11	23,92	33,53	1,40
2011/12	25,83	39,48	1,53
2012/13	25,47	35,7	1,40
2013/14	25,71	43,40	1,69
2014/15	24,45	40,57	1,66
2015/16	25,24	42,91	1,70
2016/17	26,89	49,93	1,86
2017/18	26,86	49,06	1,83
2018/19	27,22	52,14	1,92
2019/20*	27,35	55,44	2,03

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmin

Grafik 1: Dünya Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı ve Üretimi

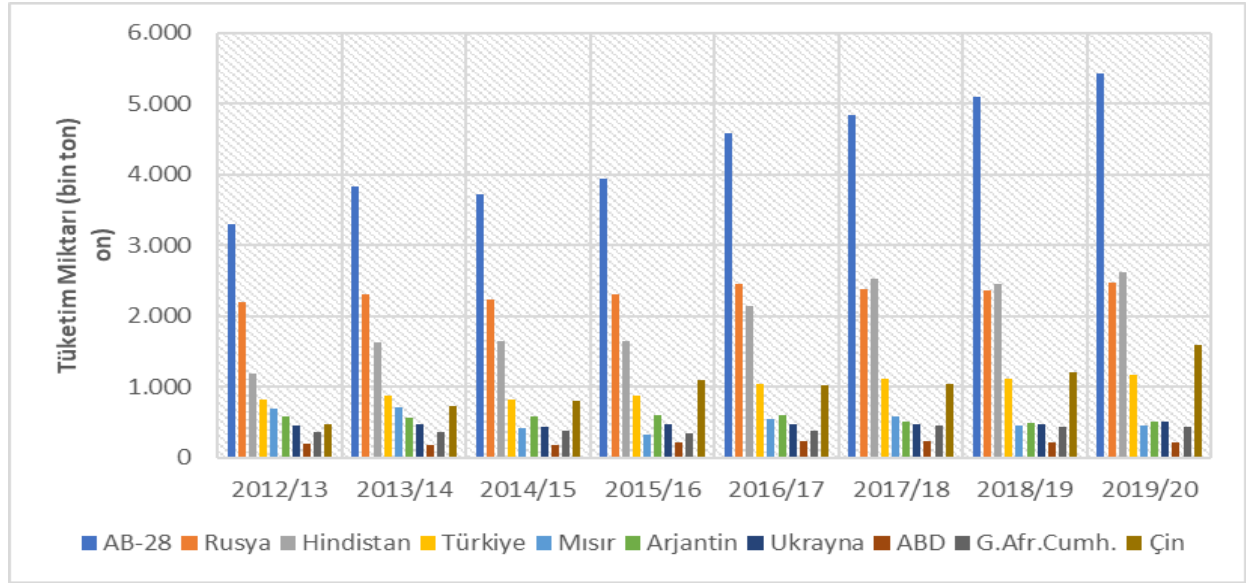
Yıllara göre ayçiçeği rekoltesinde gözlenen artışta, hastalık ve zararlılara dayanıklı ve yağ verimleri yüksek hibrit çeşitlerin üretiminin yaygınlaşmasının önemli etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Ukrayna, Rusya, AB-28 ve Arjantin’de yapılmakta olup bu ülkeler dünya ayçiçek tohumu üretiminin de çok önemli bir kısmını sağlamaktadır. Ülkeler itibariyle ayçiçeği tohumu üretiminin yıllara göre verilerini Tablo 7’de görmek mümkündür.

Tablo 7: Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Tohumu Üretimi (Bin Ton)

ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 *
Ukrayna	8.390	10.940	10.000	12.100	15.100	13.400	15.250	16.150
Rusya	8.000	10.200	9.000	9.700	11.600	11.000	12.760	15.380
AB-28	7.020	9.110	8.920	7.770	8.640	10.060	9.480	9.500
Arjantin	2.850	2.310	2.700	2.830	3.300	3.400	3.700	3.300
Çin	1.730	2.420	2.380	2.700	2.610	2.580	2.550	2.420
ABD	1.240	920	1.000	1.330	1.200	970	960	880
Türkiye	1.100	1.450	1.200	1.350	1.470	1.700	1.530	1.700
Güney Afrika	560	830	660	760	870	860	680	730

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Grafik 2: Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Tohumu Üretimi

Tablo 8’de ise ülkeler itibariyle Ayçiçek yağı üretimi miktarlarını görmek mümkündür. Buna göre dünya Ayçiçek yağı üretiminin % 86’dan fazlası Ukrayna, Rusya, AB-28, Arjantin ve Türkiye tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 8: Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Üretimi (Bin Ton)

ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20*
Ukrayna	3.597	4.717	4.157	5.061	6.375	5.761	6.536	6.830
Rusya	3.265	4.057	3.672	3.936	4.673	4.576	5.126	5.868
AB-28	2.555	3.181	3.210	2.892	3.265	3.735	3.519	3.650
Arjantin	1.181	898	1.116	1.158	1.297	1.252	1.432	1.291
Türkiye	691	792	650	690	869	1004	1.007	1.104
Güney Afrika	236	318	345	274	331	383	273	283
Hindistan	192	185	123	103	89	71	60	63
ABD	194	195	146	204	218	197	201	185
Çin	180	254	245	267	259	254	254	259
Diğer ülkeler	1.463	1.500	1.414	1.350	1.538	1.576	1.568	1.605
DÜNYA	13.554	16.097	15.078	15.935	18.914	18.809	19.976	21.138

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

2.2 - TÜRKİYE ÜRETİMİ

Ülkemizde ekimi yapılan yağlı tohumlu bitkiler içerisinde ekim alanı ve üretim bakımından birinci sırayı ayçiçeği almaktadır. Ülkemizde üretilen bitkisel yağların % 50’si de ayçiçeğinden elde edilmektedir. Türkiye, son 8 yılın ortalamasına göre 1.400 bin tonun

üzerinde ayçiçek tohumu ve 850 bin tonun üzerinde ayçiçek yağı üretimi gerçekleştirmiştir. Ayçiçeği tarımı daha çok Trakya Marmara Bölgesi'nde yapılmakta olup, genelde hububat (buğday-arpa) ile münavebeli ekim nöbeti hakimdir. Bu bölgede uygulanan fiyat politikalarına da bağlı olarak çiftçiler bazen uzun yıllar üst üste bir ürünü aynı tarlaya ekebilmektedir. Eğer çiftçilerin o yıl için genel tercihi aynı tarlaya üst üste hububat ekme yolunda ise, ayçiçeği ekim alanlarında o yıl için bir azalma gözlenebilmektedir. Özellikle ikinci ürün olarak ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alındığında, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kolza üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kolza üretimine önem verilmesi, 800-900 bin tonu aşan bitkisel yağ açığımızın kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği'nin verilerine göre, 5 milyar doları bulan cirouyla bitkisel yağ sektöründe; 7,4 milyon ton kapasiteli kırma sanayinde 88 adet faal, 22 adet gayri faal toplam 110 tesis bulunmaktadır. Ayrıca, 4 milyon ton kapasiteli rafinasyon yağ sanayinde de; 81 adet faal, 19 adet gayri faal olmak üzere toplam 100 tesis mevcuttur.

Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacı, nüfus artışına ve kişi başına tüketilen yağ oranının yükselmesine paralel olarak artış göstermektedir. Bu artış, diğer ülkelere göre Türkiye'de daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Türkiye'de yılda ortalama 1,6 milyon ton yağ tüketilirken bunun çok önemli bir kısmını sıvı yağlar oluşturmaktadır. Sıvı yağ tüketimini de büyük oranda ayçiçek yağı teşkil etmekte olup 2019/20 sezonunda ortalama 1.2 milyon ton tüketileceği öngörülmektedir. Ayçiçeğinde ortalama 1.9 milyon ton üretim yapılırken toplamda ihtiyaç duyulan ayçiçeği üretimi ise 3 milyon tonu aşmaktadır. Üretim yetersiz kaldığından tohum veya ham yağ olarak da ihtiyacın büyük bölümü ithal edilmektedir.

Ülkemizde bölgeler itibariyle ve ürün desenleri içinde yağlı tohumlar üretimine de yer verilmelidir. Türkiye'nin ayçiçeği potansiyel üretim alanı 1.450.000 ha'dır. Ancak bu potansiyel üretim alanının ortalama 675.000 ha'dan yararlanılmaktadır. Yıllar itibariyle ekim alanlarının genellikle arttığı görülmekle birlikte bu artışın yeterli seviyede olmadığı açıktır. Aradaki oluşan yaklaşık 800.000 ha'lık alana ayçiçeği ekilir ve ortalama olarak da verim 170 kg/daa olur ise ayçiçeğinde yıllık 1.450.000 ton üretim değerine ulaşılabilecek böylece ülkemizin ithalat ile karşılanan bitkisel yağ açığı karşılanmış olacaktır.

Yıllar itibariyle Türkiye'de ayçiçeği tohumu ekim alanı, üretim ve verim durumuna Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9: Türkiye Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı, Üretim ve Verimi

YILLAR	EKİM ALANI (Dekar)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/Daa)
2010	5.514.000	1.170.000	212
2011	5.560.000	1.170.000	210

2012	5.046.160	1.200.000	238
2013	5.202.600	1.380.000	265
2014	5.542.651	1.480.000	269
2015	5.689.950	1.500.000	264
2016	6.167.800	1.500.000	244
2017	6.813.976	1.800.000	264
2018	6.489.344	1.800.000	277
2019	6.759.834	1.950.000	289

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu

Tablo 9’da görüldüğü üzere yağlık ayçiçeği ekim alanları son on yıl ortalamasına göre yaklaşık 600 bin hektar olup; son yılların en düşük seviyesini 2012 sezonunda 504.616 ha ile görmüştür. 2014’te hem ekim alanı hem de verimin artması sonucunda üretimde de artış gerçekleşmiştir. 2016 yılında 2015 yılına göre ekim alanındaki artışa rağmen verimde yaşanan düşüş nedeniyle üretim, aynı seviyede kalmıştır. 2018 yılında ise ekim alanında bir daralma olmasına rağmen verimde gerçekleşen artış nedeniyle üretim bir önceki yıl ile aynı seviyelerde kalarak 1.800.000 ton olarak kayda geçmiştir. 2019 yılına gelindiğinde ise hem ekim alanlarında hem de verimde yaşanan artışlara paralel olarak üretim son on yılın en yüksek seviyesini görerek 1.950.000 tona yükselmiştir.

Ülkemizin ayçiçek yağı üretim durumu Tablo 10 ve Grafik 3’te görülmektedir. Son on yılın ortalaması yaklaşık 820 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2015/16 sezonunda 690 bin ton, 2016/17 sezonunda 869 bin ton, 2017/18 sezonunda 1.004 bin ton ve 2018/19 sezonunda 1.007 bin ton olarak gerçekleşen üretimin 2019/20’de 1.104 bin tona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

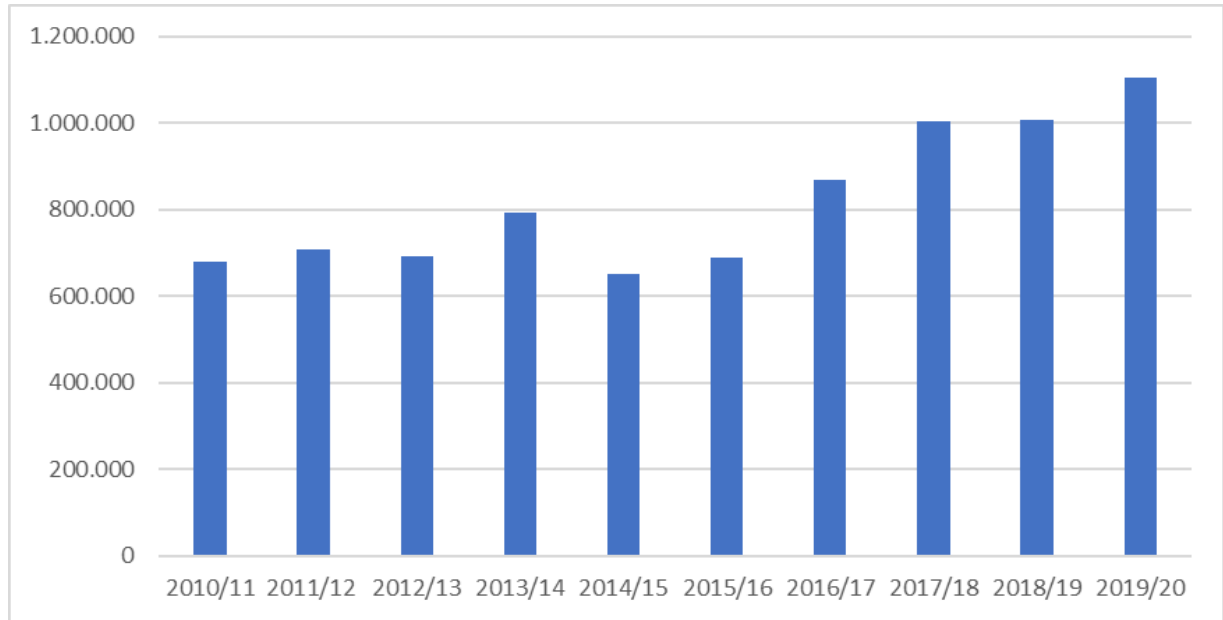
Tablo 10: Türkiye Ayçiçek Yağı Üretimi

YILLAR	ÜRETİM (Ton)
2002/03	350.000
2003/04	312.000
2004/05	320.000
2005/06	465.000
2006/07	495.000
2007/08	460.000
2008/09	490.000
2009/10	596.000
2010/11	680.000
2011/12	707.000

2012/13	691.000
2013/14	792.000
2014/15	650.000
2015/16	690.000
2016/17	869.000
2017/18	1.004.000
2018/19	1.007.000
2019/20(*)	1.104.000

Kaynak : Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Grafik 3 : Türkiye Ayçiçek Yağı Üretimi

3- TİCARET

3.1 - DÜNYA AYÇİÇEĞİ TİCARETİ

Dünya ayçiçeği tohumu ihracatının yaklaşık yarısını AB-28 ve Ukrayna gerçekleştirmektedir. Dünya ayçiçeği tohumu ithalatı ise son beş yılın ortalamasına göre 2,79, ayçiçek yağı ithalatı ise 10,55 milyon ton olup ayçiçeği tohumu ithalatında ilk sırayı ülkemiz almaktadır.

Dünya ayçiçeği yağı ihracatı son beş yılın ortalamasına göre yaklaşık 10,59 milyon ton, ayçiçeği tohumu ihracatı ise 2,79 civarında olup, yağ ihracatının yarısı Ukrayna tarafından yapılmaktadır. En fazla ayçiçeği yağı ithal eden ülkeler ise AB, Hindistan, Türkiye, İran, Irak ve Mısır'dır.

Dünya ticaretine konu olan yağlı tohum miktarı, 110 ile 130 milyon ton arasındadır. Amerikan Tarım Bakanlığı Dış Tarım Servisi'nin (USDA FAS) verilerine göre dünya yağlı

tohum üretimi 2019/20 sezonunda 577 milyon ton olarak tahmin edilmektedir. Bir önceki yıla göre yaşanan düşüşün temel nedeni olarak ise Brezilya ve Arjantin'deki düşük soya üretimi olarak gösterilmiştir. Diğer taraftan zayıflayan talep nedeniyle stokların 18 milyon tona yükseldiği bu nedenle de bitkisel yağ üretiminin biraz düşeceği tahmin edilmektedir.

Dünya ayçiçeği tohumu ve yağı ithalat ve ihracat miktarları Tablo 11 'de gösterilmektedir.

Tablo 11: Dünya Ayçiçek Tohumu ve Yağı, İthalat ve İhracatı

YILLAR	İHRACAT (Milyon Ton)		İTHALAT (Milyon Ton)	
	Ayçiçeği Tohumu	Ayçiçek Yağı	Ayçiçeği Tohumu	Ayçiçek Yağı
2008/09	2,25	5,25	2,18	5,13
2009/10	1,61	4,76	1,68	4,88
2010/11	1,85	4,94	1,86	5,04
2011/12	1,98	7,28	1,97	7,14
2012/13	1,54	6,18	1,48	6,26
2013/14	1,95	8,28	1,96	8,20
2014/15	1,78	7,33	1,78	7,33
2015/16	2,15	8,46	2,11	8,35
2016/17	2,60	10,67	2,63	10,46
2017/18	2,53	9,99	2,56	10,20
2018/19	3,08	11,58	3,02	11,40
2019/20*	3,60	12,29	3,63	12,36

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Tablo 11'den de anlaşılacağı üzere dünyadaki ayçiçeği ticareti ile ilgili gelişmelere bakıldığında hem ayçiçeği tohumunun hem de yağının ihracat ve ithalatının genel olarak arttığını söylemek mümkündür.

Ülkeler itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu ithalatı Tablo 12, ihracatı Tablo 13'de, ayçiçek yağı ithalatı Tablo 14, ihracatı ise Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 12: Ülkeler İtibariyle Yağlık Ayçiçek Tohumu İthalatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 *
Türkiye	628	581	447	436	611	721	1051	1080
AB-28	214	329	275	577	632	520	550	890
ABD	51	55	60	54	57	73	86	93
Kanada	25	37	-	-	-	-	-	-
G. Afrika	53	126	43	52	54	3	5	-
Mısır	53	55	55	57	61	93	100	83
Rusya	28	35	101	111	106	45	52	60
Pakistan	10	190	187	21	112	48	20	-
Diğer Avrupa	81	96	90	112	151	208	116	155
Diğer ülkeler	287	456	335	366	386	427	384	462
Dünya	1.430	1.960	1.781	2.113	2.639	2.562	3.021	3.632

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Tablo 12’de de yer aldığı üzere ayçiçek tohumu ithalatında 2019/20 sezonunda da daha önceki yıllarda olduğu gibi ilk sırayı ülkemizin alacağı onu sırasıyla AB ve ABD’nin takip edeceği öngörülmektedir.

Tablo 13: Ülkeler İtibariyle Yağlık Ayçiçeği Tohumu İhracatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 *
AB-28	521	675	520	462	365	638	609	500
Ukrayna	127	71	123	171	261	50	119	50
ABD	144	132	126	107	99	89	87	73
Moldova	190	300	348	315	564	540	553	560
Çin	158	173	244	286	365	481	452	450
Rusya	31	131	61	105	362	103	338	1100
Arjantin	84	80	68	302	78	58	149	164
Kanada	49	35	-	-	-	-	-	-
Diğer Ülkeler	179	353	103	119	98	119	117	169
Dünya	1.483	1.950	1.772	2.152	2.600	2.534	3.087	3.602

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Tablo 14 : Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı İthalatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 *
Hindistan	939	1578	1531	1533	2137	2484	2328	2600
AB-28	936	1128	882	1530	1861	1635	2128	2268
Mısır	643	777	299	329	581	545	452	460
Türkiye	656	773	789	766	801	517	529	560
Irak	434	485	400	393	589	459	498	520
İran	197	306	328	205	593	388	797	550
Diğer Avrupa	182	200	211	231	229	226	200	217
Cezayir	44	160	-	-	-	-	-	-
Güney Afrika	150	123	96	143	139	146	240	210
Rusya	105	117	-	-	-	-	-	-
Belarus	97	110	96	93	112	91	85	82
Çin	322	531	534	878	725	785	1032	1370
Diğer ülkeler	1.560	1.918	1.716	1.727	2.312	2.558	2.653	3.026
Dünya	6.265	8.206	7.338	8.354	10.467	10.202	11.396	12.362

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Ülkeler itibariyle ayçiçeği ithalatında Tablo 14'e baktığımızda 2019/20 sezonunda ilk sırayı Hindistan'ın alacağı onu sırasıyla AB ve Türkiye'nin izleyeceği tahmin edilmektedir.

Tablo 15'de yer verilen ülkeler bazında ayçiçeği yağı ihracatında ise 2019/20 sezonunda ilk sırada Ukrayna'nın olacağı ve bu ülkeyi sırasıyla Rusya, Arjantin ve Türkiye'nin takip edeceği öngörülmektedir.

Tablo 15 : Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı İhracatı (Bin Ton)

ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20*
Ukrayna	3.120	4.280	3.734	4.602	5.892	5.278	6.041	6.250
Rusya	1.088	1.810	1.406	1.611	2.223	2.258	2.763	3.320
Arjantin	612	435	496	630	729	737	968	800
Türkiye	522	674	621	590	618	389	444	490
AB-28	235	367	412	369	454	522	482	457
Diğer Avrupa	121	153	152	181	230	218	281	290
Bolivya	63	60	-	-	-	-	-	-
Diğer ülkeler	424	509	512	481	525	584	598	684
Dünya	6.185	8.288	7.333	8.463	10.671	9.985	11.576	12.292

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

3.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TİCARETİ

Türkiye’de gerek hızlı nüfus artışı ve gerekse kişi başına artan tüketim sonucu bitkisel yağ tüketiminde sürekli bir artış gözlenmektedir. Ülkemizde yağlı tohumların ekiliş eğilimi gösterdiği yıllarda bile, artan nüfus ve buna bağlı olarak kişi başına tüketimin artması sebebiyle, yağ üretimi, tüketimi karşılayamamıştır. Böylece giderek artan yağ açığı ortaya çıkmış ve bu açık ithalat yolu ile giderilmiştir. Bazı yıllarda ise ithal edilen hamyağ rafine edildikten sonra ihraç edilmiştir. Söz konusu bu açık yağlı tohum ve hamyağ ithalatı yoluyla karşılanmakta, bu çerçevede ülkemiz üretiminin yetersizliğinin doğal sonucu olarak gerek yağlı tohum gerekse ham yağ ithalatına ödenen rakamların petrolden sonra yurt dışına en çok ödemenin yapıldığı ithalat ürünleri olarak yer almalarını sağlamaktadır. Bu özelliği ile ayçiçeğinin stratejik bir öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Yağ bitkileri üretimiyle ilgili istikrarlı bir planlamanın yapılmaması, mevcut üretim potansiyelinden yeterince yararlanılmamasına, bitkisel yağ açığının artmasına ve sanayinin dışarıya bağımlılığının fazlalaşmasına neden olmaktadır. Türkiye’nin yağlık ayçiçeği tohumu, ayçiçek yağı ithalat-ihracat miktar ve değerleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 16 : Türkiye’nin Yağlık Ayçiçek Tohumu İthalat ve İhracatı *

YILLAR	İTHALAT		İHRACAT	
	Miktar (ton)	Değer (Bin \$)	Miktar (ton)	Değer (Bin \$)
2010	645.607	348.113	21.643	58.912
2011	905.686	589.577	32.402	81.161
2012	754.162	443.958	56.268	114.321
2013	710.843	474.001	34.700	103.301
2014	556.909	406.154	33.521	111.730
2015	340.192	237.984	35.202	78.875
2016	382.263	263.925	48.259	120.887
2017	640.442	356.470	57.328	138.034
2018	712.111	361.101	47.474	114.590
2019	1.136.207	516.431	54.234	129.370

Kaynak : TÜİK *Ayçiçeği tohumu

Yukarıda yer alan Tablo 16’da görüldüğü üzere Türkiye’nin yıllar itibariyle ayçiçeği tohumu ithalat ve ihracatı düzenli bir seyir izlememiş, artış ve azalışlar göstermiştir.

TÜİK’den alınan veriler ile oluşturulan Tablo 17’de ise ülkemizin 2010 yılından itibaren ham ayçiçek yağı ithalat ve ihracat bilgileri yer almaktadır.

Tablo 17 : Türkiye'nin Ham Ayçiçek Yağı İthalat ve İhracatı*

YILLAR	İTHALAT		İHRACAT	
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)
2010	195.245.917	244.481.172	15.887	32.452
2011	445.554.135	595.971.209	443.512	525.502
2012	701.818.644	935.297.151	342.177	44.276
2013	607.008.244	885.162.085	22.876	39.807
2014	748.147.629	1.118.766.687	162.524	175.691
2015	729.434.785	1.035.626.191	31.924	31.900
2016	693.580.425	963.430.200	6.529	11.711
2017	619.115.452	612.652.399	75.123	113.168
2018	467.967.683	370.364.562	5.558.932	4.994.474
2019	499.523.463	355.592.276	12.661.538	13.930.069

Kaynak: TÜİK,* Ayçiçeği yağı, fraksiyonları (ham); diğer amaçlarla kullanılanlar

Tablo 16 ve 17'de görüldüğü gibi başta ayçiçeği olmak üzere bitkisel yağlar, ülkemizde yıllardan beri üretim açığı olan alanlardan biridir. Bundan dolayı da ülkemizde ithal edilen önemli tarım ürünleri arasında yer almaktadırlar. Ülkemizin iklim ve toprak özellikleri dikkate alındığında, yağlı tohumlu bitkilerin üretimi bakımından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen yağ ihtiyacımızı karşılayacak düzeyde üretim gerçekleştirilememektedir.

Son 10 yıl ortalamasında Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacının yaklaşık % 70'inin ithal tohum ve ithal ham yağdan karşılanmıştır. Ayçiçeği tohumu ithalatına ilave olarak işlenmiş ve ham ayçiçeği yağı ithalatı da yapılmakta olup, ithalat miktarı dünya fiyatlarının durumuna göre yıldan yıla değişim göstermektedir. Mevcut tohum ve margarin işleme kapasitemizin % 50 civarında kullanıldığı dikkate alındığında, bu ithalatın tohum olarak yapılması, atıl kapasitenin kullanılmasını sağlayacağından işlenmiş ham yağ yerine, ayçiçeği tohum ithalatına öncelik verilmesi ülkemize büyük bir kazanç sağlayacaktır. Ayrıca, ihraç amaçlı ithalatın (Dahilde İşleme Rejimi) teşvik edilmesi bu kurulu kapasitenin değerlendirilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Türkiye yağlık ayçiçeği tohumu ithalatının yaklaşık yarısını Bulgaristan'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Ukrayna, Romanya, Rusya ve Moldova'dan, ayçiçeği yağı ithalatının yine yaklaşık yarısını Ukrayna'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Rusya, Arjantin, Romanya ve Bulgaristan'dan yapmaktadır. Tohum ithalatında Bulgaristan, ham yağ ithalatında ise Ukrayna yaklaşık % 50 pay almaktadır. 2016 yılı verilerine göre ayçiçek yağını en fazla ihraç ettiğimiz ülkeler Irak, Suriye, Lübnan ve Tayland'dır.

1995 yılında imzalanan GATT anlaşması çerçevesinde ülkemiz, ithalatta tüm tarife dışı engelleri kaldırarak tek vergiyi taahhüt etmiş ve bu verginin oranını da ayçiçeğinde (tohumluk olan ve tohumluk olmayan) % 30 ve ayçiçek yağında ise % 40 olarak belirlemiştir. Ancak 10 yıl içinde bu vergi oranı % 10 azaltılarak, 2004 yılında ayçiçeğinde % 27 ve ayçiçek yağında % 36 olarak taahhüt edilmiştir. Halen ithalatta bu üst seviyeler uygulanmaktadır. 1992 yılından 2020 yılına kadar uygulanan gümrük vergi oranları ve fonlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: İthalatta Uygulanan Gümrük Vergileri ve Fonlar

DEĞİŞİM TARİHİ	YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU		HAM AYÇİÇEK YAĞI	
	Gümrük Vergisi (CIF x %)	Fon (\$/Ton)	Gümrük Vergisi (CIF x %)	Fon (\$/Ton)
22.09.1992	Muaf	80	Muaf	200
31.12.1992	3	20	3	200
31.12.1993	3	20	3	60
31.12.1994	3	-	3	60
31.12.1995	3	-	12	-
21.09.1996	29	-	39	-
23.03.1997	29	-	38,8	-
29.12.1997	28,8	-	38,4	-
01.01.1999	28,5	-	38	-
01.01.2000	28,2	-	37,6	-
01.01.2001	27,9	-	37,2	-
06.11.2001	0	-	12	-
25.06.2002	12	-	30	-
16.09.2003	20	-	36,4	-
01.01.2004	20	-	36	-
21.08.2004	27	-	36	-
01.01.2005	20	-	36	-
31.08.2005*	27	-	36	-
06.12.2005**	27	-	36	-
30.12.2006***	27	-	36	-
25.09.2007	12	-	22	-
15.07.2008	27	-	36	-
08.09.2008****	27	-	36	-

02.06.2009*****	27	-	36	-
15.07.2009*****	27	-	36	-
06.08.2009*****	27	-	36	-
2010-05.06.2018	27	-	36	-
06.06.2018- 31.07.2018	13	-	23	-
01.08.2018- 09.08.2018	27	-	36	-
09.08.2018	13	-	36	-
2.07.2019-31.01.2020	20	-	36	-
22.08.2019- 31.01.2020	27	-	36	-
01.02.2020- 16.04.2020	13	-	30	-
17.04.2020- 31.05.2020	9	-	18	-
01.06.2020- 30.06.2020	13	-	30	-

4 - TÜKETİM

4.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ

Dünya ayçiçek yağı tüketiminin 2019/20 sezonunda 21 milyon tonu aşacağı öngörülmektedir. Bu miktarın dörtte birinden fazlasının Avrupa Birliği ülkelerinde; yaklaşık 1,2 milyon tonunun ise Türkiye’de tüketileceği tahmin edilmektedir. Ülkeler itibariyle dünya ayçiçek yağı tüketimi Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19 : Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Tüketimi (Bin Ton)

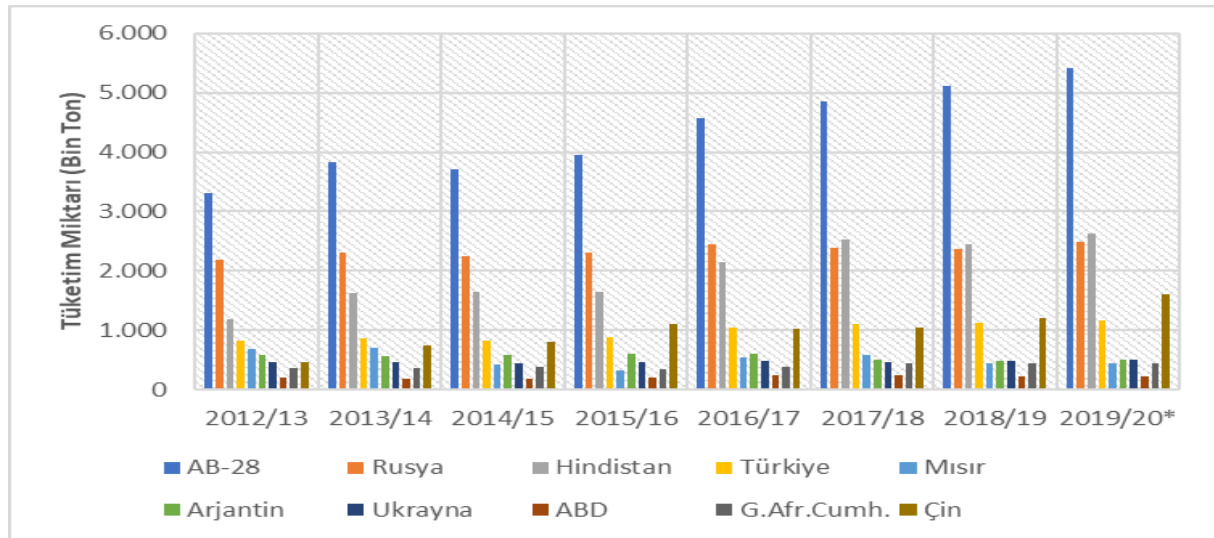
ÜLKELER	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 *
AB-28	3.300	3.838	3.720	3.945	4.579	4.846	5.106	5.420
Rusya	2.194	2.309	2.239	2.299	2.449	2.378	2.362	2.480
Hindistan	1.180	1.630	1.650	1.640	2.145	2.530	2.450	2.620
Türkiye	825	870	827	876	1.042	1.107	1.117	1.170
Mısır	684	710	414	330	550	574	446	447

Arjantin	579	568	580	593	592	500	483	502
Ukrayna	458	468	435	465	474	464	475	500
ABD	196	186	180	206	232	237	218	213
G.Afr.Cumh.	359	369	380	350	385	444	432	434
Çin	466	737	798	1.100	1.026	1.040	1.207	1.600
Pakistan	192	139	120	123	-	-	-	-
Diğer ülkeler	3.457	3.837	3.931	3.901	4.482	4.792	5.059	5.446
Dünya	13.890	15.661	15.274	15.828	18.198	19.149	19.574	21.063

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Dünya ayçiçeği yağı tüketiminin ülkeler bazında görünümünü Grafik 3'te görmek mümkündür.

Grafik 4: Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Tüketimi (Bin Ton)

4.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ

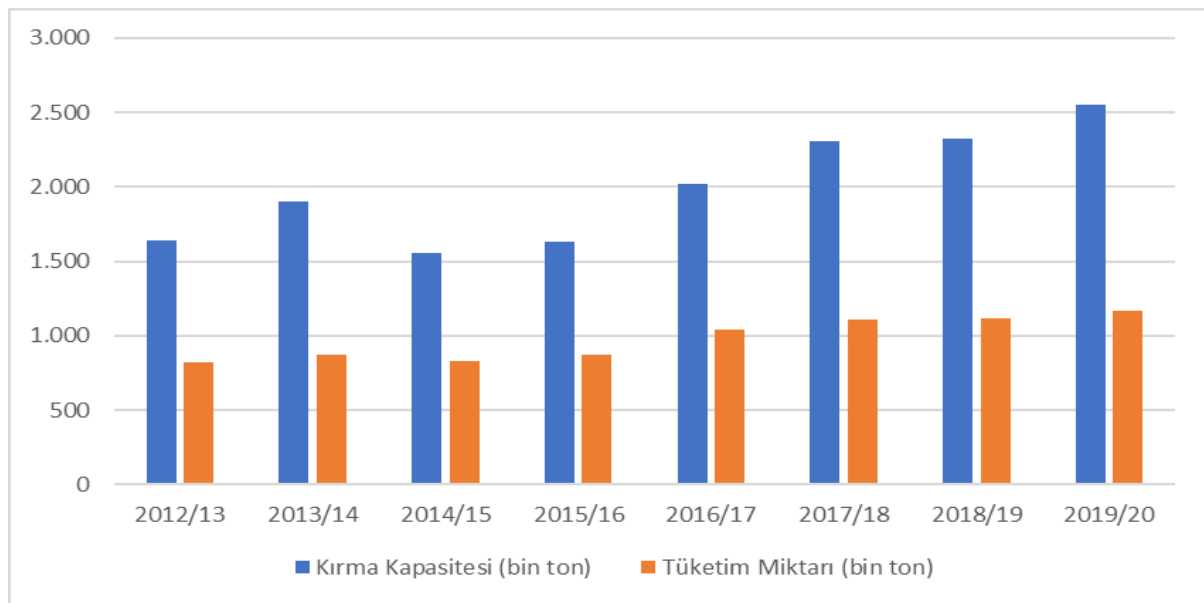
Ülkemizin 2019/20 sezonunda yıllık yağlık ayçiçeği kırma kapasitesinin 2.550 bin tona, yıllık ayçiçek yağı tüketimimizin ise yaklaşık 1.170 bin tona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Son sekiz yıl itibariyle Türkiye'nin ayçiçeği kırma kapasitesi ve ayçiçek yağı tüketimi Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20 : Kırma Kapasitemiz Ve Ayçiçek Yağı Tüketimimiz (Bin Ton)

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 *
Kırma Kapasitesi	1.640	1.900	1.560	1.628	2.020	2.310	2.325	2.550
Tüketim Miktarı	825	870	827	876	1.042	1.107	1.117	1.170

Kaynak: Oil World Monthly (27 Mart 2020), (*) Tahmini

Grafik 5: Ayçiçeği Kırma Kapasitesi ve Ayçiçek Yağı Tüketimi

5- FİYATLAR

5.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ FİYATLARI

2013 yılından itibaren aylar itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu dünya fiyatlarına aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir. Tablolarda Rotterdam, Arjantin ve Ukrayna verilerini görmek mümkündür.

Tablo 21: Rotterdam Borsası Yağlık Ayçiçek Tohumu Fiyatları (CIF-\$/Ton)

AYLAR	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Ocak	673	477	438	465	416	398	381
Şubat	683	492	438	464	415	408	396
Mart	626	524	433	436	410	416	397
Nisan	604	515	426	427	400	423	393

Mayıs	625	466	406	428	403	422	405
Haziran	512	449	420	429	396	420	380
Temmuz	535	425	432	403	399	401	370
Ağustos	410	401	430	404	397	389	362
Eylül	413	403	431	406	399	378	355
Ekim	435	419	464	413	390	375	366
Kasım	485	443	478	423	393	377	389
Aralık	479	464	480	420	395	370	418

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Avrupa yağ piyasasının kalbi olan Rotterdam/Hollanda Borsasında oluşan aylık ayçiçeği fiyatlarının Ocak 2019 itibariyle 381\$/ton ile başlayıp yılı Aralık 2019 itibariyle 418 \$/ton ile sona erdiği görülmektedir. Ham ayçiçek yağı fiyatlarının gösterildiği Tablo 22 incelendiğinde ise Ocak 2019 itibariyle 689\$/ton olan fiyatların Aralık 2019'da 802\$/tona çıktığı görülmektedir.

Tablo 22: Rotterdam Borsası Ham Ayçiçek Yağı Fiyatları (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ocak	1269	920	837	846	817	784	689
Şubat	1275	945	802	869	808	794	706
Mart	1221	964	801	842	783	790	700
Nisan	1201	941	838	857	784	802	701
Mayıs	1227	943	904	868	802	782	726
Haziran	1228	928	918	851	780	759	738
Temmuz	1178	887	832	816	793	774	772
Ağustos	959	828	812	815	806	739	772
Eylül	962	823	815	823	810	713	756
Ekim	988	874	883	830	788	712	738
Kasım	998	892	862	830	795	678	763
Aralık	982	877	860	844	787	676	802

Kaynak : Oil World Monthly Bulletin

Güney yarım kürenin en büyük yağ üreticisi olan Arjantin piyasasındaki ham ayçiçek yağı fiyatları ise Tablo 23'te gösterilmiştir. Arjantin'de oluşan fiyatlara bakıldığında genellikle aydan aya bir yükselişin söz konusu olduğunu ancak Mart ayında ve Eylül ayından

Kasım ayına kadar önceki aylara nazaran bir düşüş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca fiyatların Aralıkta en yüksek seviyesine çıktığı görülmektedir.

Tablo 23: Arjantin’de Oluşan Ham Ayçiçek Yağı Fiyatları (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Ocak	1145	896	852	746	747	746	627
Şubat	1150	896	850	748	741	746	663
Mart	1112	916	800	751	729	746	644
Nisan	1096	903	786	771	720	754	648
Mayıs	1098	918	818	799	725	740	672
Haziran	1122	975	832	790	720	720	701
Temmuz	1139	972	817	781	723	721	729
Ağustos	1055	939	787	780	734	716	735
Eylül	956	883	759	773	760	700	716
Ekim	961	842	781	771	764	673	681
Kasım	962	854	762	767	764	655	701
Aralık	950	854	760	765	760	621	758

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Dünyanın en büyük ayçiçek yağı ihracatçısı olan Ukrayna piyasasındaki ham ayçiçek yağı fiyatları ise Tablo 24’te gösterilmekte olup tablodan da anlaşılacağı üzere yılın en yüksek seviyesine 768\$/ton ile Aralık ayında ulaşmıştır.

Tablo 24: Ukrayna’da Oluşan Ham Ayçiçek Yağı Fiyatları (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Ocak	1165	827	790	771	762	752	654
Şubat	1168	855	747	785	754	756	676
Mart	1125	886	750	773	732	758	667
Nisan	1105	863	772	797	724	774	664
Mayıs	1119	865	840	810	748	761	686
Haziran	1135	859	850	800	736	737	709
Temmuz	1095	839	833	780	751	746	754
Ağustos	861	776	751	759	772	717	748
Eylül	864	760	736	767	783	696	717
Ekim	892	802	792	766	767	669	689
Kasım	905	827	800	761	763	642	718

Aralık	883	809	795	780	754	641	768
---------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Öte yandan, rafine yağlar için belirli bir piyasa fiyatı bulunmamaktadır. Gösterge olması açısından dökme rafine ayçiçeği yağı fiyatı için ham yağ fiyatlarına 150 \$/mt civarında bir rafine maliyeti + kar ilave etmek mümkündür. 2007/08 sezonunda yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı dış piyasa fiyatları yaklaşık 3 misli bir artış göstermiştir. Bu artışın temel sebepleri olarak;

- Dünya ayçiçeği üretimindeki gerileme,
 - Arjantin'de Mart 2008 başlayan ve 3 ay devam eden grevler nedeniyle ihracatın sekteye uğraması,
 - Ukrayna'da Mart 2008 sonuna doğru uygulamaya konulan ve Haziran 2008 ortasında biten ayçiçeği yağı ihracat kotaları,
 - Ukrayna'da Nisan 2008 sonunda ortaya çıkan ve ancak Haziran 2008 ortasına doğru çözülebilen kontaminasyon (yağa mineral-yağ karışması) meselesi,
 - Dünya petrol fiyatlarının 150 \$/Varil seviyelerine kadar çıkması ve diğer finans elemanlarındaki artışlar,
- gösterilebilir.

2008/09 sezonu başından itibaren petrol fiyatlarındaki düşüşler ve dünya yağlık ayçiçeği üretiminde oluşan yaklaşık 5 milyon ton civarındaki artış ile fiyatlar normal düzeyine çekilmiştir. 2010/11 sezonu başında dünya genelinde yaşanan ekonomik krizin ve emtia fiyatlarındaki artışın da etkisiyle fiyatlarda bir artış oluşmuşsa da 2011 sonu itibariyle Rusya ve Ukraynada üretim sezonunun başlamasının etkisiyle fiyatlar da bir gevşeme görülmeye başlamış olup 2011'den 2019 yılına kadar fiyatlar azalma çizgisini devam ettirmiştir.

BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012-2021 Tarımsal Öngörüler Raporunda, ham petrol fiyatlarındaki değişimler, zorunlu biyoyakıt uygulamaları ve güçlü gıda talebi nedeniyle önümüzdeki on yılda yağlı tohum ve türevlerinin fiyatlarında nominal artış olacağı beklentisine yer verilmektedir.

5.2-TÜRKİYE FİYATLARI

5.2.1 - ALIM FİYATLARI

Ülkemizin gerek bitkisel yağ üretiminin tüketimi karşılayabilecek duruma getirilmesi, gerekse çiftçilerin emeğinin karşılığını alabilmesi amacıyla uygulanmakta olan yağlı tohumlu bitkiler üretimini teşvik politikası çerçevesinde yağlık ayçiçeği, 1969 yılından itibaren uzunca bir süre Devlet Destekleme alımları kapsamında tutulmuştur. Ancak 1994 yılında uygulanan Ekonomik İstikrar Programı çerçevesinde destekleme kapsamından çıkarılmıştır.

Tarım sektöründe yürütülen yapısal reformlar ve destekleme yöntemlerindeki değişiklikler kapsamında; gerek birliklerin gerekse de alım yapan kuruluşun dünya fiyatından

ürün almasını sağlamak, hem de üreticinin mağduriyetini gidermek amacıyla 1999 yılı ürünü yağlık ayçiçeğinde uygulanmaya başlanan prim sistemi halen devam etmektedir.

Tarım satış kooperatifleri birliklerinin 2010 yılından bu yana yağlık ayçiçeği tohumu alım fiyatları Tablo 25’de görülmektedir.

Tablo 25: Yağlık Ayçiçek Tohumu Alım Fiyatları (TL/Kg)

YILLAR	TRAKYABİRLİK ALIM FİYATI (TL/KG)	KARADENİZBİRLİK ALIM FİYATI (TL/KG)
2010	0,92	0,91
2011	1,185	1,16
2012	1,5	1,5
2013	1,17	1,1
2014	1,3	1,32
2015	1,605	1,62
2016	1,655	1,63
2017	1,72	1,70
2018	2,32	2,30
2019	2,32	2,00
2020*	2,50	2,50

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Trakyabirlik, Karadenizbirlik * Mart 2020 itibariyle

Yağlık ayçiçeği tohumu alımı gerçekleştiren iki tarım satış kooperatifleri birliğinin yıllar itibariyle ayçiçeği tohumu alım fiyatlarında artışlar olduğu görülmektedir. 2020 yılında Trakyabirlik ve Karadenizbirliğin alım fiyatları bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Buna göre, bir önceki sezon Trakyabirliğin alım fiyatı 2,32 TL/Kg iken 2,50 TL/Kg seviyesine, Karadenizbirliğin ise 2,00 TL/Kg iken 2,50 TL/Kg seviyesine çıkmıştır.

Trakyabirlik ve Karadenizbirliğin yıllar itibariyle alım miktarları ve bunların bedelleri de Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26: Birliklerin Ayçiçek Tohumu Alım Miktar ve Değerleri

SEZON	TRAKYABİRLİK		KARADENİZBİRLİK	
	Miktar (Ton)	Değer (Bin TL)	Miktar (Ton)	Değer (Bin TL)
2010/11	321.928	294.174	28.054	25.529
2011/12	232.399	275.393	37.222	43.177
2012/13	205.896	308.844	36.591	51.227
2013/14	297.280	347.817	55.244	60.768

2014/15	297.937	387.318	17.433	23.011
2015/16	257.330	413.014	24.157	39.134
2016/17	299.726	494.547	32.529	53.022
2017/18	348.463	650.850	34.496	58.644
2018/19	276.773	682.194	23.528	54.115
2019/20*	331.706	883.179	47.446	118.616

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Trakyabirlik, Karadenizbirlik *Mart 2020 itibariyle

Yine, Birliklerin ayçiçeği alımlarının rekolteler içindeki payları Tablo 27’de gösterilmektedir.

Tablo 27: Birliklerin Alım Payları

FAALİYET DÖNEMİ	TÜRKİYE ÜRETİMİ (TON)	ÜRÜN ALIM MİKTARI (TON)		BİRLİKLERİN TÜRKİYE ÜRETİMİNDEKİ TOPLAM ALIM PAYI (%)
		TRAKYABİRLİK	KARADENİZBİRLİK	
2000/01	800.000	383.839	40.100	53
2001/02	650.000	220.179	20.587	37
2002/03	850.000	341.731	69.287	48
2003/04	800.000	385.275	41.690	53
2004/05	800.000	426.282	41.637	58
2005/06	865.000	476.947	46.843	60
2006/07	1.010.000	441.008	46.997	48
2007/08	770.000	150.163	21.687	22
2008/09	992.000	312.435	48.030	40
2009/10	1.057.125	340.484	36.154	40
2010/11	1.320.000	321.928	28.055	30
2011/12	1.335.000	232.399	37.222	23
2012/13	1.370.000	205.896	36.591	20
2013/14	1.523.000	297.000	55.244	23
2014/15	1.480.000	297.937	17.433	21
2015/16	1.500.000	257.330	24.157	19
2016/17	1.500.000	299.726	32.529	22
2017/18	1.800.000	348.463	34.496	21

2018/19	1.800.000	276.773	23.528	16
2019/20	1.950.000	331.706	47.446	19

Kaynak: TÜİK, Ticaret Bakanlığı

Tablodaki bilgiler değerlendirildiğinde Birliklerin 2000/01 sezonundan itibaren alım ortalamalarının yaklaşık % 34'e tekabül ettiği görülmektedir. 2005/06 sezonunda %60'lara ulaşan oranın daha sonraki yıllarda düşüşe geçtiği görülmektedir. 2015/16 ile 2016/17 sezonunda ülke üretimi aynı kalmış ancak birliklerin payı %19'dan %22'e çıkmıştır. 2017/2018 ile 2018/19 sezonunda ise yine ülke üretimi aynı seviyelerde seyretmesine rağmen birliklerin alım paylarında düşüş gerçekleşmiştir. 2018/19 sezonunda %16'yı bir miktar aşmış olmasına rağmen birliklerin toplam alım payları son yılların en düşük seviyesini görmüştür. 2019/20'de ise alım payları bir önceki yıla göre yükselerek %19'u aşmıştır.

5.2.2 - BORSA FİYATLARI

Edirne, Uzunköprü ve Adana borsalarında işlem gören ayçiçeğinin aylar itibariyle ortalama fiyatları Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28 : Ayçiçek Tohumu Aylık Ortalama Borsa Fiyatları (TL/Kg)

AYLAR	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Ocak	1.150	1.180	1.442	1.323	1.337	1.607	1.982	1795	2.209
Şubat	1.200	1.200	1.491	1.351	1.364	1.599	1.993	1.833	2.238
Mart	1.200	1.249	1.382	1.434	1.454	1.556	1.991	1.883	2.310
Nisan	1.125	1.383	1.313	-	1.452	1.631	-	2.022	-
Mayıs	1.150	1.425	1.315	-	-	-	-	-	-
Haziran	1.250	1.425	1.442	-	-	-	-	-	-
Temmuz	1.275	1.425	1.445	1.265	1.548	1.784	1.705	2.113	2.182
Ağustos	1.125	1.348	1.010	1.256	1.540	1.593	1.718	2.320	2.475
Eylül	1.200	1.493	1.118	1.258	1.625	1.661	1.795	2.383	2.510
Ekim	1.100	1.410	1.141	1.276	1.639	1.643	1.818	2.205	2.442
Kasım	1.160	1.395	1.274	1.279	1.647	1.671	1.815	2.181	2.466
Aralık	1.175	1.395	1.268	1.323	1.610	1.736	1.839	2.122	2.516

Kaynak: Trakyabirlik

5.2.3- İTHAL AYÇİÇEĞİ MALİYETLERİ

Tablo 29'da ise yağlık ayçiçeği ve ham Ayçiçek yağı ithal maliyetleri görülmektedir. Buna göre yağlık ayçiçeğinin Karadeniz maliyeti 3.348 TL/mt iken; ham ayçiçek yağı Ukrayna maliyeti 6.256 TL/mt, Rotterdam maliyeti ise 6.499 TL/mt olarak izlenmiştir.

Tablo 29 : Yağlık Ayçiçeği ve Ham Ayçiçek Yağı İthal Maliyetleri

ÜRÜNLER PİYASALAR	AYÇİÇEK TOHUMU	HAM AYÇİÇEK YAĞI	
	KARADENİZ	UKRAYNA	ROTTERDAM
Mal bedeli (Fob-\$/mt)	400	720	745
Navlun (\$/mt)	28	28	38
Sigorta (\$/mt)	2	2	2
Mal bedeli (Cif-\$/mt)	430	750	785
Gümrük vergisi (\$/mt)	39	144	144
Diğer masraf. (\$/mt)	15	10	10
TOPLAM (\$/mt)	484	904	939
Dolar kuru (21.04.2020)	6.9207	6.9207	6.9207
MALİYET (TL/mt)	3.348	6.256	6.499
Türk Ayçiçeği Dönüşüm	3.100		

Kaynak :Trakyabirlik, 21.04.2020

6- AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI**6.1- TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI**

Ülkemizde ayçiçeği ile ilgili politikalar; tarımsal desteklemeler ve tarife kontenjanı uygulamaları ile sürdürülmektedir. Tarımsal desteklemeler ise alan bazlı destekler, havza bazlı destekler, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamaları ve tarım sigortası desteği şeklinde uygulanmaktadır.

6.1.1- ALAN BAZLI DESTEKLER

Alan bazlı destekler olarak yağlı tohumlu bitkileri üreten üreticilere dekar başına 2015 yılında mazot için 7,9 TL ve gübre için 8,25 TL; 2016 yılında mazot ve gübre için 11 TL destek ödemesi yapılmıştır. 2017 yılında da mazot için 17 TL/da, gübre için 4 TL/da destek ödemesi; 2018 yılında mazot için 19 TL/da, gübre için 4 TL/da destek ödemesi yapılmıştır. 2019 ve 2020 yıllarında ise mazot için 26 TL/da, gübre için 4 TL/da toplam 30 TL/da destek ödemesi yapılmasına karar verilmiştir.

6.1.2- HAVZA BAZLI DESTEKLER (FARK ÖDEMELERİ)

Ülkemizde prim uygulamasına ilk defa 1993 yılı ürünü kütlü pamukta başlanmış ve daha sonraki yıllarda zeytinyağı, yağlık ayçiçeği, soya fasülyesi ve kanola da prim ödemelerine dahil edilmiştir.

AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, üretimi kayıt altına almak, vergi gelirini artırmak, üreticiyi korumak, tüketimi artırmak, sanayiye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak amacıyla yağlı tohumlara (Ayçiçeği, Soya fasülyesi, Kanola, Yerfıstığı, Aspir) prim verilmektedir.

2010 yılında destek miktarı 0,23 TL/Kg olarak belirlenmiş ve havza bazlı destekler olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. 2011 yılında destek miktarı 0,24 TL/Kg'a çıkartılmış, 2012 ve 2013 yıllarında da aynı miktarda destekler verilmiş, 2014 yılında ise destek miktarı artırılarak 0,30 TL/Kg'a çıkartılmış ve 2015 yılında da 0,30 TL/Kg olmuştur. Ayrıca, 2015 yılında da sözleşmeli üretim yapan ayçiçeği üreticilerine 15 TL/da ilave destek uygulanması yapılması kararlaştırılmıştır. 2016 yılında ise destek miktarı 0,40 TL/kg'a çıkartılmış , bunun yanında sözleşmeli üretim yapan üreticilere de 0,06 TL/Kg ilave destek uygulaması yapılmıştır. 2017, 2018, 2019 ve 2020 yılları için verilen prim miktarları da 40 Kr/Kg seviyesinde devam etmektedir.

Yıllara göre yağlı tohumlar için verilen prim miktarları Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30: Yağlık Ayçiçek Tohumu İçin Verilen Prim Miktarları

YILLAR	PRİM MİKTARI
2010	23,00 (Kr/Kg)
2011	24,00 (Kr/Kg)
2012	24,00 (Kr/Kg)
2013	24,00 (Kr/Kg)
2014	30,00 (Kr/Kg)
2015	30,00 (Kr/Kg)
2016	40,00 (Kr/Kg)
2017	40,00 (Kr/Kg)
2018	40,00 (Kr/Kg)
2019	40,00 (Kr/Kg)
2020	40,00 (Kr/Kg)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Üreticilerimizin gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve sanayiye dünya fiyatlarından hammadde temin edilebilmesi için uygulanan prim desteğinin artırılarak devam ettirilmesinde fayda görülmektedir.

6.1.3- TARİFE KONTENJANI ve GÖZETİM UYGULAMALARI

2009/10 üretim sezonunda gümrük vergileri DTÖ taahhütlerinin en üst düzeyinde olduğu halde, Çukurova’da başlayan ayçiçeği hasadı ile birlikte yağlık ayçiçeği iç piyasa fiyatları 525 TL/Ton’a kadar düşmüştür. Bu durumda sanayicinin iç piyasadan alım yapmasını teşvik etmek amacıyla, iç piyasadan ürün olarak bunu belirtilen sürede işleyen veya işleyen sanayicilere, ayçiçeğinde % 5 ham ayçiçek yağında ise % 17 gümrük vergisi ile Kararnamede belirtilen miktardaki (650.000 ton ayçiçeği veya eşdeğeri 260.000 ton ham ayçiçek yağı) tarife kontenjanı üzerinden ithalat izni verilmiştir. 2010/11 üretim sezonu için de uygulanmasına devam edilen tarife kontenjanı ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı 09/07/2010 tarih ve 27636 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Karara göre 16.01.2011-30.06.2011 döneminde tarife kontenjanı kapsamında gümrük vergilerinin tohum için % 0 (tamamının tohum olması durumunda 650.000 tona kadar), yağ için (tamamının yağ olması durumunda 260.000 tona kadar) % 15 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca ithal maliyetlerinin düşmesini önleyerek yerli üreticiyi korumak amacıyla gözetim uygulaması yapılmaktadır. Tablo 31’de 2008 yılından bu yana uygulanan referans fiyatlar ve gözetim uygulamasına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 31 : İthalatta Referans Fiyat Ve Gözetim Uygulaması Takvimi

NO	TARİHİ	UYGULAMANIN ŞEKLİ	UYGULAMANIN İÇERİĞİ
1	2.09.2008	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Gümrük Müsteşarlığı’na yazısı	- Ayçiçeği tohumunda 750 \$/ton, - Ayçiçeği yağında 1650 \$/ton referans fiyat uygulaması
2	5.01.2009	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Gümrük Müsteşarlığı yazısı	Rafine Ayçiçek yağına 2000 \$/ton referans fiyat uygulaması
3	2.06.2009	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Gümrük Müsteşarlığı’na yazısı	- Yağlık Ayçiçeği tohumu, kolza tohumu ve Ayçiçeği kaba ununa 525 \$/ton, - Ham Ayçiçek ve kolza yağına 1250 \$/ton, - Rafine kolza yağına 1515 \$/ton, - Ayçiçek ve kolza küspesine 250 \$/ton referans fiyat uygulaması
4	15.07.2009	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 425 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 500 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1000 \$/ton gözetim kıymet değeri uygulaması
5	6.08.2009	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 525 \$/ton - Ayçiçeği kaba ununa 525 \$/ton - Ayçiçeği yağına 1250 \$/ton gözetim kıymet değeri uygulaması

6	8.08.2009	Bakanlar Kurulu Kararı (Resmi Gazete)	Yağlık ayçiçek tohumu ve ham ayçiçek tohumu yağı ithalatında 650.000 ton tohum veya 260.000 ton ham ayçiçek yağına tarife kontenjanı (tohumda %5 ham yağda %17 düşük gümrük vergisi) uygulaması
7	23.01.2013	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği yağına 1450 \$/ton
8	22.08.2013	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
9	5.09.2014	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton,
10	4.02.2015	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1400 \$/ton
11	1.04.2015	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 640 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
12	18.11.2015	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 640 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
13	03.09.2016	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Kolza tohumuna 1600 \$/ton - Ayçiçeği tohumuna 750 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
14	16.11.2016	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Aspir tohumuna 750 \$/ton
15	28.12.2016	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Kolza tohumuna 1000 \$/ton - Ayçiçeği tohumuna 500 \$/ton, - Aspir tohumuna 600 \$/ton - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1000 \$/ton gözetim kıymet değeri uygulaması
16	30.12.2017	Tebliğ (Resmi Gazete)	-Ayçiçeği tohumu unu ve kaba unları 850 \$/ton -Ayçiçeği Tohumu Yağı 1000 \$/ton (1512.11.91.00.00) -Ayçiçeği Tohumu Yağı 1.100 \$/ton (1512.19.90.00.11)

17	27.04.2019	Tebliğ (Resmi Gazete)	-Ayçiçeği tohumu unu ve kaba unları 850 \$/ton -Ayçiçeği Tohumu Yağı 1000 \$/ton (1512.11.91.00.00) -Ayçiçeği Tohumu Yağı 1.100 \$/ton (1512.19.90.00.11)
----	------------	-----------------------	---

Kaynak: BYSD

6.1.4 -DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı ithalatına da izin verilmektedir. Bu alanda ortaya çıkan suistimalleri ortadan kaldırmak amacıyla önce ithalatın yapılması, sonrasında 4 ay içinde ihracatın gerçekleştirilerek taahhütün kapatılması uygulanmasına 2009 yılında son verilmiştir.

Yeni uygulamaya göre, önce ham veya rafine ayçiçeği yağı ihracatı gerçekleştirilmekte ve gerçekleştirilen ihracat değerleri üzerinden DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu veya ham ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmektedir. 2015 yılında bu kapsamda, 560 bin ton ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmiş ve bu rakama denk ihracata izin verilmiştir. 2016 yılında da DİR kapsamında 666 bin ton ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde 542 bin ton ayçiçek yağı ve 14 bin ton ayçiçek tohumu DİR kapsamında ithal edilmiştir.

6.1.5- DFİF KREDİLERİ

Birçok Birliğin faaliyet konusu içinde yağlı tohumlar bulunmakla birlikte, bu alanda esas olarak Trakyabirlik ve Karadenizbirlik faaliyet göstermektedir. Diğer birliklerde olduğu gibi bu iki birliğe de 2008 yılına kadar Destekleme ve Fiyat İstikrarı Fonu (DFİF) kaynaklarından kredi kullanılmıştır.

2008 yılından bu yana Birliklere DFİF kaynaklarından yeni bir kredi kullanılması söz konusu olmamakla birlikte, önceki dönemlerde kullanılan kredilerin vadeleri altışar aylık sürelerle ertelenerek ürün alımları için finansman katkısı sağlanmaktadır. Son olarak 2013 yılında Birliklerin DFİF kredi borçları yeniden yapılandırılarak yaklaşık yarıya indirilmiş ve 15 yıl vadede eşit taksitlerle ödenmesine imkân sağlanmıştır. 244 sayılı Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 17/04/2020 tarihli Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile birlikte Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunun geçici 4 üncü maddesi uyarınca yeniden yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının 2020 yılına ait borç taksit ödemesi, faizsiz olarak 2021 yılına ertelenmiş, 2021 yılı dahil daha sonraki yıllarda ödenecek taksit tutarları da faizsiz olarak birer yıl ertelenmiştir.

6.1.6- DİĞER DESTEKLER

Alan ve havza bazlı desteklerin dışında bitkisel ürün sigortası desteği olarak sigorta poliçesinin % 50'si tarım sigortası kapsamında desteklenmektedir.

7- SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yağlı tohumlardaki üretim maliyetlerinin yüksek olma sı nedeniyle dış pazar fiyatlarıyla rekabet edememesi, birim alandaki getirisinin düşük olması sebebiyle, yetiştirildikleri bölgelerdeki alternatif ürünlerle rekabet edememesi, Dünya ham yağ fiyatlarının Türkiye'ye göre daha düşük olması, ürün planlamasının ve yağlı tohum üretiminin artırılmasına yönelik politikaların etkin olamaması, Türkiye'de yağlı tohum üretiminin yeterli olmayışının nedenleri olarak sıralanabilmektedir. Yıllardan beri bu üretim açığını kapatabilecek bir çözüm bulunamamıştır. Bu durum, ithalata bağımlı bitkisel yağ sektörümüzü, dünya pazarındaki dalgalanmalara karşı kırılgan kılmaktadır.

Diğer yandan son yıllarda bitkisel yağlar, gıda sektörü dışında biyodizel üretiminde kullanılmasıyla birlikte enerji sektörünün de hammaddesi haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle artık bitkisel yağlar; gıda, enerji ve kimyasal sektörlerde yoğun olarak kullanılan stratejik üründür. Bitkisel yağ sektörümüzde hedef, gelecek yıllarda dışa bağımlılığın azaltılmasıdır.

Türkiye'de bitkisel yağ sanayinin temel sorunu, hammaddede dışa bağımlılıktır. Ülkemizde bitkisel sıvı yağ tüketiminin önemli bir kısmını yağlık ayçiçeğinden elde edilen ayçiçek yağı oluşturmaktadır. Yurtiçinde tüketilen 1 milyon ton civarındaki ayçiçek yağının yaklaşık 800-850 bin tonu ülkemiz üretiminden karşılanmaktadır. Aradaki yağ açığı yağlık ayçiçeği tohumu ya da ham ayçiçek yağı ithalatı yoluyla kapatılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacı, nüfus artışına ve kişi başına tüketilen yağ oranının yükselmesine paralel olarak artış göstermektedir. BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012-2021 Tarımsal Öngörüler Raporunda, ham petrol fiyatlarındaki değişimler, zorunlu biyoyakıt uygulamaları ve güçlü gıda talebi nedeniyle önümüzdeki on yılda yağlı tohum ve türevlerinin fiyatlarında nominal artış olacağı beklentisine yer verilmektedir.

Ege Bölgemiz özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için çok uygun olup önemli bir potansiyele sahiptir. Bu kapsamda, buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kanola üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kanola üretimine önem verilmesi, ülkemiz yağ açığının kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Yağlı tohumlarda alım politikalarında lisanslı depoculuk sistemi devreye sokulmalı ve ürün değerini bulması için borsalar etkin hale getirilmelidir.

Yağlı tohum ihtiyacının ülke içinden karşılanması son derece önemli olup ciddi bir ithalat kalemi olan yağlı tohumlarda, üretimi arttırıcı politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Ayçiçeği tarımı Trakya Bölgesindeki alanlar dışındaki Orta Anadolu'da daha çok çerezlik ayçiçeği üretimine yönelik yapılmaktadır. Ayçiçeği tarımı için ülkemizde uygun ekolojik koşullar olmasına rağmen ekim alanı arttırılamamaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için potansiyel olarak Karadeniz Bölgesinin iç kısımlarında yer alan iller ile İç Anadolu Bölgesinde yer alan Konya, Aksaray ve Karaman gibi illerin sulanabilen alanlarında ayçiçeği tarımı yapılabilir. Ayçiçeğinin özellikle İç Anadolu Bölgesinde şekerpancarı ile ekim nöbetine

girmesi veya şekerpancarı ekiminin sınırlandırıldığı alanlarda bu bitkinin yerine ekilmesi ülkemiz ayçiçeği üretiminin artmasına önemli katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde Ege Bölgesinde buğday, arpa hasadını takiben ayçiçeğinin daha geniş olarak yer alması da ekim alanı artışına katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı hemen hemen % 100 seviyesinde olmasına rağmen ekimi yapılan hibrit çeşitlerin yağ oranları düşüktür. Oysa Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı yaklaşık % 60'lar oranında olmasına rağmen kullanılan çeşitlerin yağ oranlarının çevre koşullarının da etkisi ile yüksek olması nedeniyle bu ülkeler dünya ticaretinde önemli yere sahiplerdir. Üreticinin ayçiçeği hibrit tohum kullanım düzeyleri açısından Rusya ve Ukrayna ile diğer komşu ülkeler Bulgaristan ve Romanya'yı izlemesi yararlı olacaktır. Bu konuda yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımını arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca yağ oranı birim alan verimi yüksek çeşitler geliştirme çalışmalarına önem verilerek, yağ oranı yüksek hibrit çeşitleri geliştirilmesi bu sorunların aşılmasında üreticiye oldukça kolaylık sağlayacaktır.

Son yıllarda artan rafine ayçiçek yağı ihracat potansiyeli ve biyodizel sektörden gelecek talepler de dikkate alınırca ülkemiz yağlık ayçiçeği üretiminin en az 3.4 milyon ton olması gerekmektedir.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 2 milyon ton seviyesinde olup, hammadde yetersizliği ve ithal ham ayçiçek yağı ile rekabet edilememesi nedeniyle bu kapasitenin en fazla % 50'si aktif olarak kullanılabilir. Ülkemiz yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 2 milyon ton seviyesinde olup, hammadde yetersizliği ve ithal ham ayçiçek yağı ile rekabet edilememesi nedeniyle bu kapasitenin en fazla % 50'si aktif olarak kullanılabilir.

Son olarak halen ülkemizde daha çok Linoleik tip ayçiçeği üretimi yapılmaktadır. Buna karşın son yıllarda özellikle ABD, Fransa ve İspanya'da hem kızartmalık için uygun ve daha sağlıklı, hem de biyodizel için uygun Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de de Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaştırılmalı ve desteklenerek teşvik edilmelidir. Trakyabirlik bu bağlamda, son birkaç yıldır uyguladığı çalışmalarla Oleik tip ayçiçeği üretimini teşvik etmektedir.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği üretim miktarının tüketim miktarını karşılayamaması, kırma sanayinin ithal ürünlere bağlı olması ve düşük kapasitelerde çalışması sektörün en önemli sorunudur. Ülkemiz için son derece stratejik bir öneme sahip olan yağlık ayçiçeği ürününün ekiminin cazip hale getirilerek üretiminin arttırılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması için;

Tarımsal destekleme kapsamında yağlık ayçiçeğine prim desteğinin arttırılarak devamlılığı sağlanmalı, sadece arz açığı olan yağlı tohum bitkilerine hedef odaklı destekleme yapılmalıdır.

Türkiye'de bitkisel yağ açığını ve dışa bağımlılığı azaltmak için yağlı tohumlu bitkilerin üretimi arttırılmalıdır. Bu kapsamda;

-Bitkisel yağ sanayi ve yağlı tohumlu bitki üretiminde, uzun vadeli stratejiler ve devamlılık arz eden politikalar uygulanmalıdır.

-Destekleme primleri gelir rekabetini yağlı tohumlar lehine olacak şekilde verim ve parite göz önüne alınarak belirlenmelidir.

-GAP üretim deseninde yağlı tohumlu bitkiler 1. sırada yer almalıdır.

- Nadas alanlarında ve alternatif ürün projesinde yağlı tohumlu bitkiler üretimi devreye girmelidir.

-Sulama yatırımlarına hız verilmeli, yeni sulanabilir ekim alanlarında yağlı tohumlu bitki ekimine ağırlık verilmelidir.

-Özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alınır, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kanola üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kanola üretimine önem verilmesi, Türkiye’de yağ açığının kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

-Yağlı tohumlarda alım politikalarında lisanslı depoculuk sistemi devreye sokulmalı ve ürün değerini bulması için borsalar etkin hale getirilmelidir.

-Türkiye’de ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı hemen hemen % 100 seviyesinde olmasına rağmen ekimi yapılan hibrit çeşitlerin yağ oranları düşüktür. Oysa Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı yaklaşık % 60’lar oranında olmasına rağmen, kullanılan çeşitlerin yağ oranlarının çevre koşullarının da etkisi ile yüksek olması nedeniyle bu ülkeler dünya ticaretinde önemli yere sahiplerdir. Bu kapsamda Türkiye’de de yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımını arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Birim alan verimi ve yağ oranı yüksek hibrit çeşitlerin geliştirilmesi bu sorunların aşılmasında üreticiye oldukça kolaylık sağlayacaktır.

-Türkiye’de hem kızartmalık için uygun ve daha sağlıklı, hem de biyodizel için uygun Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaştırılmalı ve desteklenerek teşvik edilmelidir.

-Ülkemizde yağlık ayçiçeği üretim miktarının arttırılabilmesinde su önemli faktörlerden biridir ve tek bir sulama ile ayçiçeğinde verim artışı iki katına çıkabilmektedir. Trakya’da toplam %15 oranındaki sulanan tarımsal arazi miktarı arttırılarak ayçiçeğinde verim artışı sağlanması mümkündür.

-Son zamanlarda giderek büyüyen tağşiş probleminin önlenmesi için cezalar caydırıcı olmalı ve Tarım ve Orman Bakanlığı’na yapılan analiz ve denetimler arttırılmalıdır. Bu kapsamda taklit ve tağşişten ceza alanların başka bir şirketin yöneticileri ya da çalışanları olmalarının ve başka isim altında yeni şirket kurmalarının önüne geçmek üzere çalışmalara başlanmıştır.